

HOLLYWOOD TAKLÍDÍ

IAIN ROBERT SMITH

VakıfBank Kültür Yayınları: 0474
Sanat: 033

HOLLYWOOD TAKLİDİ
DÜNYA SİNEMASINDA
ULUSÖTESİ UYARLAMALAR
IAIN ROBERT SMITH

Özgün Adı
*The Hollywood Meme:
Transnational Adaptations in
World Cinema*

Türkçesi
Merve Yalçın Pelit

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje ve Kitap Editörü
Mesut Bostan

Sayfa Uygulama
Yümna Sarıkaya

Kapak Görseli
Faruk Özcan

Son Okuma
Büşranur Hazar

VakıfBank Kültür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2026
© Iain Robert Smith, 2016

ISBN 978-625-5848-96-3

*Kitabın Türkçe yayın hakları Edinburg
University Press aracılığıyla VakıfBank
Kültür Yayınlarına aittir. Tanıtım
amacıyla, kaynak göstermek şartıyla
yapılacak sınırlı alıntılar dışında,
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir elektronik veya mekanik araçla
çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve
mali hakları saklıdır.*

*All Rights Reserved
Authorised translation from the English
language edition published, of the Edinburg
University Press.*

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0212 412 1700
www.mega.com.tr – info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Temmuz 2026

HOLLYWOOD TAKLİDİ

DÜNYA SİNEMASINDA
ULUSÖTESİ UYARLAMALAR

IAIN ROBERT SMITH

TÜRKÇESİ

MERVE YALÇIN PELİT

IAIN ROBERT SMITH

King's College London'da Sinema Çalışmaları alanında Kıdemli Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Lisans eğitimini Glasgow Üniversitesinde, yüksek lisans ve doktorasını ise Nottingham Üniversitesi Sinema İncelemeleri bölümünde tamamlamıştır. *Hollywood Taklidi: Dünya Sinemasında Ulusötesi Uyarlamalar* (2016) kitabının yazarı, *Transnational Film Remakes* (2017) ve *Media Across Borders* (2016) derlemelerinin ise eş editörlerindendir. SCMS Ulusötesi Sinemalar akademik çalışma grubunun kurucu ortaklarından olan Smith, 2018 yılında İngiltere'de AHRC (Sanat ve Beşerî Bilimler Araştırma Konseyi) ve BBC tarafından "Yeni Nesil Düşünür" seçilmiştir. Ayrıca *Transnational Screens* ve *Intensities* gibi akademik dergiler ile çeşitli sinema kitap serilerinin yayın kurullarında aktif olarak yer almaktadır.

MERVE YALÇIN PELİT

1990'da Üsküdar'da doğdu. 2008'de Üsküdar Lisesinin yabancı dil bölümünü, 2012'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Mezun olduktan sonra İngiltere, Londra'da bir süre Comenius Dil Asistanı olarak görev yaptı. Birçok edebiyat ve düşünce dergisinde yazı, öykü ve çevirileri yer aldı.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	7
Hollywood Taklidi için Önsöz	13
Teşekkür	17
Giriş	21
Ulusal ve Ulusötesi Sinemalar	30

BİRİNCİ BÖLÜM

Hollywood Miminin İzini Sürmek: Ulusötesi Uyarlamalar için Karşılaştırmalı Bir Model	39
Kültürel Küreselleşme Süreçleri	43
Küresel Hollywood	50
Telif Hakları Rejimleri	56
Ulusötesi Uyarlama Çalışmalarında Önceki Modeller	61
Karşılaştırmalı Bir Ulusötesi Uyarlama Modeli	68

İKİNCİ BÖLÜM

Hollywood ve Popüler Türk Sineması	73
Yeşilçam: Popüler Türk Sinemasının Altın Çağı	76
Popüler Türk Sinemasında Yeniden Yapımlar, Uyarlamalar ve Spin-Offlar	87
3 Dev Adam (1973) / Örümcek Adam	89
Turist Ömer Uzay Yolunda (1974) / Uzay Yolu	98
Şeytan (1974) / The Exorcist	111
Dünyayı Kurtaran Adam (1982) / Yıldız Savaşları	123
Sonuç	131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hollywood ve Popüler Filipin Sineması	133
“Bakya” Seyircisi İçin Filmler	138
<i>Dynamite Johnson</i> (1978) / <i>Altı Milyon Dolarlık Adam</i>	145
<i>Cüce Bond: Ajan 3/1</i> (1981) / <i>James Bond</i>	152
<i>Alyas Batman En Robin</i> (1993) / <i>Batman</i>	157
<i>Darna Ang Pagbabalik</i> (<i>Darna: Dönüş</i>) (1994) / <i>Wonder Woman</i>	164
Sonuç	170

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hollywood ve Popüler Hint Sineması	173
Bollywood Küresel Güney’in Hollywood’u mu?	179
Popüler Hint Sinemasında Tekrar Yapımlar, Uyarlamalar ve Spin-Offlar	188
<i>Koi... Mil Gaya</i> (2003)	195
<i>Sarkar</i> (2005)	205
<i>Heyy Babyy</i> (2007)	214
<i>Ghajini</i> (2008)	222
Sonuç	230
Sonuç: Hollywood Mimi Üzerine Düşünceler	234
Kaynakça	243
Dizin	279

SUNUŞ

Bazen yabancılar Türkiye’deki kültürel olgulara dair daha iyi tespitlerde bulunabiliyorlar. Elinizde tuttuğunuz bu kitap da Türk sinemasının belirli bir yönüne dair yabancı bir akademisyenin zihin açıcı değerlendirmelerini ihtiva ediyor. Bu çalışma Türk sinemasına dair literatürde Yeşilçam sineması olarak ifade edilen sinema pratiğindeki Hollywood uyarlamalarını, Hint ve Filipin sinemalarındaki örneklerle karşılaştırmalı olarak değerlendiriyor. Çalışmanın merkezinde yer alan ve orijinal kitaba da ismini veren “Hollywood mimi” kavramı Hollywood anlatısının yerli geleneklerle nasıl ilişkiye girdiğini ve onları nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymaya çalışıyor. Yazarın da ifade ettiği gibi bu aslında dünya sineması incelemeleri için “affedilmez bir günah” da barındırıyor: dünya sinemasının merkezine Hollywood’u yerleştirmek şeklinde. Dünya sinemasına dair incelemelerin içinde geliştiği küresel çok kültürlülüğe rağmen, yazar, kültürel orijinallik ve çeşitlilik retoriğinin ötesine geçiyor. Ulusötesi uyarlamaların karmaşık düzenekler uyarınca melez ürünler ortaya çıkardığını gösteriyor. Yani Hollywood mimi kitapta gönderme yapıldığı şekliyle bir gen gibi ulusal sinema anlatıları ile farklı çaprazlamalar kuruyor. Ortaya çıkan ürünlerin kimi zaman Hollywood yönü baskın görünse de bu ürünler her zaman ulusal kültürün farklı derinliklerde damgasını taşıyor.

Yeşilçam sinemasındaki Hollywood uyarlamaları bu açıdan kitapta ayrıcalıklı bir yerde duruyor. Yeşilçam’ın Hollywood’u

uyarlama biçiminde kültürel özgüvenin işaretleri sayılabilecek şekilde yerli anlatının dönüştürme gücü görülüyor. Kitaba göre Yeşilçam, Hollywood anlatısını değiştiriyor, dönüştürüyor ve hatta kimi tema ve karakterleri orijinalinde olduğunun tersi şekillerde yeniden üretiyor. Kimi örneklerde kültürel farklılığı ironik söylemin zemini hâline getiriyor. Orijinal içeriği doğrudan kullandığı kimi sıra dışı durumlarda bile kendi zihniyetine göre şekillendiriyor ve bu unsurları kendinin kılıyor.

Yeşilçam'ın Hollywood uyarlamalarında nasıl bir tutum izlediği konusu günümüzde hâlâ önemini koruyor. Çünkü günümüz Türk sineması da bu sinemayı miras alıyor. 2025'te Türkiye'de en çok izlenen film olan *Yan Yana*'nın uyarlama bir yerli film olması bunu bize tekrar hatırlatıyor. Ayrıca geçmişte Yeşilçam eleştirisinin önemli dayanaklarından biri olan taklit konusuna günümüzde daha farklı yaklaşıldığı hem yapılan filmlerden hem de bu filmlere yönelik değerlendirmelerden anlaşılıyor. Geçmişte Yeşilçam sineması için en büyük ayıplardan biri olarak ifade edilen ve biraz da abartılı bir eleştiri olan, orijinal filminden sahne sahne uyarlama durumu mevzubahis filmin senaristi olan Feyyaz Yiğit tarafından açıklıkla ortaya konabilmektedir. Bununla birlikte böyle bir uyarlama yapmanın orijinal bir senaryo yazmaktan daha zor olduğu ifade edilmektedir. Orijinal film dram türündeyken uyarlamasının komedi olarak tasnif edilmesi bile uyarlama ile ortaya konan dönüştürme ameliyesinin büyüklüğünü gösterir. Bunu yeni dönemde uyarlama konusuna daha özgüvenli bir şekilde bakıldığının işareti olarak mı yorumlamalı? Yoksa artık kültürel özgünlük meselesinin tamamen rafa kalktığının ve uyarlamanın yerli filmler için kültürel meşruiyet ifade eden bir standart hâline geldiğinin işareti olarak mı düşünmeli? Bunlar üzerine düşünülmesi gereken konular ancak açık olan şey şu ki uyarlama konusuna yaklaşım yeni dönemde değişmiştir.

Hâliyle Yeşilçam sinemasındaki uyarlamalara da tekrar yeni bir gözle bakmak elzem hâle gelmiştir. Bu kitabın yaptığı ve alan açtığı şey de tam olarak budur.

Yeşilçam'a ve Türk sinemasının geneline geçmiştekinden farklı bir biçimde bakma eğilimini özellikle 2000'li yıllardan itibaren ortaya çıkan bir dizi yayında görmek mümkündür. Bunun en önemli örneklerinden biri Savaş Arslan'ın *Türkiye'de Sinema'nın Tarihi: Başlangıcından Günümüze* adlı çalışmasıdır. Bu gibi Türk sineması tarihine dair eleştirel bir okuma öneren çalışmalar artık yeni akademik söylemde önemli bir ağırlık noktası oluşturuyor. Bunun öncesinde Nezih Erdoğan gibi akademisyenlerin Yeşilçam'a dair öncü denebilecek metinleri de geçmişteki Yeşilçam eleştirisinin kalıplarını kırıyordu. Özellikle uyarlamalar konusu etrafında gelişen yeni çalışmalar ilginç bir biçimde Yeşilçam sinemasının özgünlüğünü ortaya koyuyor.

Son dönemde Cem Kaya'nın *Motör: Kopya Kültürü ve Popüler Türk Sineması* belgeselinin de gösterdiği gibi, Yeşilçam'a yönelik entelektüel ve popüler ilgide belirgin bir artış söz konusu. Özellikle internetin yaygınlaşmasıyla bu filmlere erişimin kolaylaşması, yeni nesil seyircilerin ve yabancı araştırmacıların Yeşilçam'ın "ilginç" unsurlarıyla ironik bir ilişki kurmasının önünü açtı. Yeşilçam'ın bir zamanlar "utançla" anılan filmleri yeni nesil seyirci nezdinde kült statüsüne erişmiş durumda. Elinizdeki kitap, işte bu kült değer atfedilen Hollywood uyarlamalarını çıkış noktası olarak alıyor. Ancak yazar, Yeşilçam'ı salt bir "Hollywood taklidi" olarak küçümseyen geleneksel yerli eleştiriden ayrılarak, bu kültürel pratiklerin aslında ulusal bağlamla sıkı sıkıya ilişkili ve temelde yerel kültürden beslenen karmaşık üretimler olduğunu ve dolayısıyla taklidin yaratıcı bir süreç olduğunu ortaya koyuyor. "Hollywood mimi"nin yerli kültür bünyesinde hayatta kalmak için bir gen gibi nasıl adaptasyona uğradığını inceleyen

bu çalışma, her ne kadar Hollywood'u merkeze alsa da nihayetinde Yeşilçam sinemasının temel mantığını anlamamızı sağlayan çok önemli ve yeni bir perspektif sunuyor.

Yeşilçam'a ve dolayısıyla Türk sinemasına bakıştaki değişimle birlikte tekrar yapım ve uyarlama konusunda da eleştirel literatürde bir değişim söz konusudur. Geçmişte Hollywood ya da yabancı sinemaların etkisi yaygın bir eleştiriye konu olurken bugün yabancı bir filme ya da yönetmene öykünmek neredeyse yönetmenler için övünç konusu hâline geldi. Elbette uyarlama meselesine bakıştaki bu değişiklik daha geniş planda kültür konusuna yaklaşımdaki bazı paradigmatik değişimlerle alakalı. Özellikle postmodernizm tartışması artık kültür konusunun daha esnek ve gelişkin bir biçimde ele alınmasını mümkün hâle getirmiş görünüyor. Bu kitabın katkısı da belki Yeşilçam sinemasına ve sonrasında yeni Türk sineması başlığı altında değerlendirilen filmlere yeni bir bakışla bakmamızı mümkün kılabilir. Bu noktada belki Yeşilçam sinemasının özgünlüğü kadar yeni sinema üzerindeki küresel etkiler de bir şekilde gündeme gelebilir. Çünkü bu kitapta ortaya konduğu şekliyle küresel bir Hollywood'un yanı sıra küresel bir Avrupa ya da sanat sinemasından da söz edilebilir.

İşin ilginç yanlarından biri, bu çalışmanın –her ne kadar Yeşilçam'ın sıra dışı ve sıradan uyarlama örneklerini temel alsa da– Türk sinemasına dair daha bütüncül bir bakış oluşturmak adına yeni imkânlar ortaya çıkarmasıdır. Yeşilçam'ı merkeze alan benzer bir çalışmada Metin Erksan ve Lütfi Akad gibi bu sinema bünyesinde farklı sanatsal ve entelektüel arayışlar içerisinde olanların ya tamamen yok sayılması ya da etkilerinin azımsanması söz konusuysa bu çalışmada Erksan gibi bir yönetmenin elinden çıkmış *The Exorcist* uyarlamasının derinlikli bir değerlendirmesi bulunuyor. Bu değerlendirme aynı zamanda bu

uyarlamada tercih edilen yerelleştirme unsurlarının günümüz Türk sinemasına muhtemel etkilerini de düşünmeye sevk ediyor. 2000'li yıllardan sonra ortaya çıkan Türk korku filmi türünün belki de kökenine yerleştirilebilecek bu film, Erksan gibi öncü bir yönetmenin hem Yeşilçam'a hem de günümüzün popüler Türk sinemasına beklenmedik şekillerde katkı sunmuş olabileceğini ortaya koyuyor.

Çalışmanın Filipinler ve Hindistan bağlamlarındaki Hollywood uyarlamalarına dair gözlemleri, Türk sinemasına dair anlayışımızı karşılaştırmalı bir analizle derinleştirme potansiyeline sahip. Kitap, bu üç farklı ülke sinemasının Hollywood'u uyarlama biçimleri arasındaki temel farkları; pazar dinamikleri, uluslararası telif hakları ve yerel endüstri koşulları üzerinden ortaya koyar. Yeşilçam ve Filipinler sinemasında Hollywood filmleri geniş bir seyirci kitlesine sahip olduğu için bu iki endüstrideki uyarlamalar, izleyicinin popüler karakterleri ve ikonografiyi görsel olarak tanımasına dayanır. Ancak Yeşilçam neredeyse tamamen yerel bir endüstri olduğu için, bu yabancı unsurları uluslararası telif kaygısı gütmekten radikal bir biçimde yerel kültüre uydurur (Türkleştirir). Filipinler sineması ise hem iç pazara hem de İngilizce konuşulan ülkelerin oluşturduğu pazara hitap ettiğinden, küresel dolaşıma girebilmek için coğrafi belirsizliğe veya telif yasalarını aşabilmek adına parodi kisvesine başvurur. Diğer yandan Bollywood, görsel benzerlikleri ve ikonografiyi bir kenara bırakarak hikâyeyi ödünç alır. Hollywood'un Hindistan'daki pazar payının ve tanınırlığının çok düşük olması, kaynak metinlerin görsel taklidini gereksiz kılmıştır. Devasa bir iç pazara ve diasporaya hitap eden Bollywood, aldığı bu Batılı hikâye yapılarını kendi sinema formülüne uydurarak şarkı ve duygusal sekanslarla genişletir ve kaynağı görünmez kılar.

Dolayısıyla, Filipinler sineması ve Bollywood'daki uyarlamalar kendi pazar dinamiklerini ve kültürel stratejilerini temel alırken, Yeşilçam'ın farklılığı küresel ve yerel bağlamları melez bir ilişkisellik içerisinde bir arada gösterebilmesidir. Ancak bu durumu, Amerikan unsuruna karşı ideolojik bir “direniş” veya “Batı karşıtı bir tavır” olarak okumak da kitabın temel teziyle çelişecektir. Nitekim yazarın da özellikle vurguladığı gibi, bu filmleri basit bir kültürel emperyalizm ve ona karşı bir direniş modeliyle açıklamak, bu kültürlerarası süreçlerin karmaşıklığını göz ardı etmektir. Bunun yerine Yeşilçam, Hollywood ikonografisini ve anlatılarını pasif bir kopyalamayla ya da salt bir karşı çıkışla değil, yerel bir eylemlilik ve yaratıcılıkla kendi şartlarına göre kullanmaktadır. Bütçe kısıtlamaları, düşük bütçeli üretim zorunluluğu ve sansür gibi endüstriyel koşullar altında Yeşilçam yönetmenleri, Batılı metinleri fırsatçı bir söküp takma ve oyunbaz bir yeniden yazma mantığıyla evcilleştirmişler ve kendilerinin kılmışlardır. Bu pratikler, Hollywood mimi denilen olgunun tek yönlü bir hegemonya kuramadığını, Türkiye gibi bağlamlarda yerel endüstrinin sosyo-tarihsel ve ticari ihtiyaçlarına göre nasıl eğilip büküldüğünü, melezleşerek nasıl yepyeni ve yerel anlamlar kazandığını ortaya koymaktadır.

Mesut Bostan

HOLLYWOOD TAKLİDİ İÇİN ÖNSÖZ

Bana bu kitabı yazma ilhamını veren Türk sineması olduğundan kitabın ilk önce Türkçeye çevrilmesi isabetli oldu. Popüler sinemaya sonsuz ilgi duyarak büyüyen İskoç bir akademisyen olarak Yeşilçam'a ilk hayran oluşum, 2000'lerin başında *Dünyayı Kurtaran Adam* ve *Turist Ömer Uzay Yolunda*'dan kesitler izlediğim zamanlara rastlar. O sıralar bu filmlere tuhaf kitsch nesneler (mesela “Türk Uzay Yolu”) gözüyle bakılıyordu, fakat bana göre Amerikan film ve dizilerinin bu düşük bütçeli tekrar yapımları Hollywood'un diğer ülkelerde uyarlanıp yeniden çekilme şekillerine dair çok daha derin şeyler söylüyordu.

Bu Türk filmleri beni sonradan Filipinler, Hindistan ve başka birçok ülkede 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca çekilmiş benzer lisanssız Hollywood tekrar yapımlarını araştırmaya sevk etti. Bu tür filmler ulusal ve kültürel kuruluşlarca (yapılarca) geleneksel olarak dikkate alınmamış ve kültürel bir utanç kaynağı olarak görülmüştür. Eleştirmenler, küratörler ve arşivcilerde (tarihsel olarak ulusal sinemanın parametrelerini belirleyen kişiler) çoğunlukla kendi ulusal sinemalarının prestijini vurgulama arzusu bulunur fakat bu tür düşük bütçeli tekrar yapımlar ya fazla “popüler” ya da fazla “kültürel olarak melez” görüldüğünden bu role uygun görülmezler. Bu nedenlerle bu filmler görmezden gelinir ve bu çok kültürlü alışverişin tarihi büyük ölçüde unutulup gider. Bu kitapla yapmaya çabaladığım şey Katolik ikonografisi yerine İslam'ı koymasında *The Exorcist* filminin sahne sahne

tekrar çekimi olan Metin Erksan'ın *Şeytan*'ı gibi bir filmin alay konusu veya utanç kaynağı olmadığını, tersine bu dönemdeki kültürel alışverişin ulusötesi süreçler ve gücün jeopolitik dinamikleri hakkında birçok şey söylediğini göstermektedir.

Bu kitap 2016'da yayımlandı fakat ben araştırmalarım 2005'te başladım. 2025'in sonundan yirmi yıl geriye baktığımda bu konuyu araştırmaya başlamamdan bu yana birçok şeyin değişmiş olduğunu belirtmekte yarar var. O zamanlar YouTube henüz çok yeniydi ve yüksek çözünürlüklü videolar henüz ortada yoktu. Hakkında yazmak istediğim filmlerin çoğuna ulaşmak o zaman görece daha zordu dolayısıyla video kaset networklerine (ağlarına) ve İngilizce alt yazısı olmayan filmleri anlayabilmek için de çevirmenlere güvenmek zorundaydım. Kitap çıktığından beri bu tür filmlerin seyirciyle buluşmasını sağlamak için elimden geleni yapıyorum. Bu süreçte King's College London vasıtasıyla ve Ed Glaser iş birliğiyle *Dünyayı Kurtaran Adam*'ın 2K dijital versiyonunu yaptık ve 2022'de Londra Sinema Müzesi'ndeki iki günlük festival de dâhil birçok festivalde çeşitli gösterimler düzenledik. Bu festivallerde *Yıldız Savaşları*, *The Exorcist*, *Yara*, *Uzay Yolu* ve *Bazıları Sıcak Sever* gibi filmlerin HD restorasyonlu Türk tekrar yapımlarını gösterdik. Bu filmler uzun bir süre düşük çözünürlükte ve zayıf alt yazılarla dolaşımda olduğundan bu filmlerin ait oldukları yere yani sinema perdesine tekrar geri dönmelerinde bir rol aldığım için çok mutluyum.

Son olarak, bu kitabı Türkçeye ustalıkla çevirmek için yaptığı tüm çalışmalarından dolayı Merve Yalçın Pelit'e minnettar olduğumu belirtmek isterim. Yayıncının kitabın asıl başlığı olan *Hollywood Mimi*'ni *Hollywood Taklidi* olarak değiştirmesinden mutluluk duydum. Kitabın içinde Hollywood'un dünya çapında uyarlanma ve yeniden çalışılma şekillerinden bahse-

derken yine “mim” kavramını kullanmaya devam ettik fakat kitabın genel temasıyla örtüştüğü göz önüne alındığında çeviride başlığın değiştirilmiş –hatta Türkçeleştirilmiş– olması yine yerinde görünüyor.

Iain Robert Smith
Aralık, 2025